

> Retouradres Postbus 20701 2500 ES Den Haag

de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Plein 2
2511 CR Den Haag

Ministerie van Defensie

Plein 4
MPC 58 B
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
www.defensie.nl

Datum 18 december 2020
Betreft Rapportage internationale militaire samenwerking 2020

Onze referentie

BS2020025112

Afschrift aan

de Voorzitter van de Eerste
Kamer der Staten-Generaal
Binnenhof 22
2513 AA Den Haag

*Bij beantwoording datum,
onze referentie en betreft
vermelden.*

Inleiding

Hierbij informeer ik u, mede namens de staatssecretaris van defensie, over de stand van zaken van de internationale militaire samenwerking. In deze rapportage ga ik in op de belangrijkste ontwikkelingen in 2020 bij de strategische partners van Defensie, te weten België, Luxemburg, Duitsland, Frankrijk, Noorwegen, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Zoals al aangekondigd in de Defensienota 2018 (Kamerstuk 34919, nr. 32), is Nederland nog intensiever gaan samenwerken met deze strategische partners. Deze samenwerking sluit aan bij de Defensievisie 2035, waarin staat dat Defensie intensiever wil samenwerken met defensieorganisaties in Europa en een betrouwbare partner wil zijn. Tevens geef ik een toelichting op de samenwerking in EU-, NAVO- en VN-verband. In verband met de COVID-19 crisis waren fysieke ontmoetingen in 2020 nagenoeg onmogelijk en hebben zoveel mogelijk gesprekken en activiteiten op alternatieve wijze doorgang gevonden. De defensiesamenwerking met strategische partnerlanden is, ondanks de COVID-pandemie, bestendig.

België en Luxemburg

In 2020 bedroeg het Belgisch defensiebudget ongeveer €4,76 miljard. Dat komt neer op circa 1,1% van het BBP. Dat is ten opzichte van 2019 een ophoging van ongeveer €0,5 miljard. De regering streeft naar een groeipad tot 1,24% in 2025. De verwachting is dat het defensiebudget in 2021 ook zal stijgen, maar de omvang is nog onderwerp van politieke discussie.

Op 1 oktober is in België een nieuwe Federale Regering gevormd. De Belgische regering pleit voor een 'effectieve Europese defensie' met een solide industriële basis ten behoeve van de Europese strategische autonomie, maar de NAVO blijft de hoeksteen van het veiligheidsbeleid. Er blijft behoefte aan meer capaciteit om aan militaire inzet te kunnen doen. De nucleaire taak van België krijgt meer aandacht van deze regering. Zonder afbreuk te doen aan de Belgische engagementen en verplichtingen binnen de NAVO, zal België zich actief blijven inzetten voor nucleaire ontwapening en non-proliferatie op mondiaal niveau.

Voor defensie blijven de geplande investeringen op basis van de 'Strategische Visie 2016' van toepassing. Deze visie zal in 2021 worden geactualiseerd, maar langs welke lijnen is nog niet bekend. Voor het defensiebudget noemt de Belgische regering in het regeerakkoord niet de 2% NAVO-norm, maar verklaart de regering dat zij onderzoekt hoe ze tegen 2030 een groeipad kan uittekenen om de defensie-inspanning opnieuw af te stemmen op de Europese niet-nucleaire NAVO bondgenoten.

Een hoge prioriteit heeft het voorzien in voldoende personeel aangezien ongeveer 40% van het personeel de komende vier à vijf jaar met pensioen gaat. Verder heeft de regering aangegeven de komende jaren cyber als het vijfde domein te ontwikkelen binnen de Belgische krijgsmacht, en heeft ze het voornemen geuit voor meer transparantie richting het Belgische parlement voor wat betreft het defensiebeleid op het gebied van verwerving, inzet in missies en het onderwerp burgerslachtoffers.

Nederland gaf dit jaar gehoor aan het Belgische verzoek om *force protection* van een Belgisch F-16-detachement dat vanaf oktober 2020 in Jordanië wordt ingezet in de strijd tegen ISIS in Irak en Noordoost Syrië. Deze bijdrage bouwt voort op eerdere samenwerking met België tijdens de inzet van Nederlandse en Belgische F-16's in de strijd tegen ISIS. België en Nederland voorzagen elkaar toen afwisselend van *force protection*.

Op maritiem gebied werken de marines van België en Nederland nauw samen (BENESAM), met gezamenlijke en geïntegreerde staven, opleidingen, trainingen en operaties, en taakspecialisatie in onderhoud en materieellogistiek. Om dit te kunnen voortzetten, schaffen beide landen gezamenlijk nieuwe mijnenbestrijdingscapaciteit en nieuwe fregatten aan. De nieuwe mijnenbestrijdingsvaartuigen zullen instromen vanaf 2024. Ten aanzien van de fregatten zijn België, Nederland en de voorziene bouwer van de schepen eerder dit jaar tot een gezamenlijk ontwerp gekomen dat nu verder wordt uitgewerkt. Voorzien is dat Nederland twee nieuwe fregatten in dienst neemt in de periode 2028-2029 en dat de Belgische fregatten worden geleverd in 2030.

België en Nederland werken met Denemarken nauw samen op het gebied van *special operations forces* binnen het *Composite Special Operations Component Command* (CSOCC), een snel inzetbaar NAVO-hoofdkwartier voor het aansturen van speciale operaties. Na een intensief trainingsprogramma in de tweede helft van 2020 zijn het CSOCC en de daarbij behorende *land* en *air* taakgroepen gecertificeerd en deze snel inzetbare capaciteiten staan gedurende geheel 2021 gereed voor inzet op verzoek van de NAVO. De air taakgroep kent dezelfde samenstelling als het CSOCC, de land taakgroep is een samenwerking tussen Litouwse en Nederlandse SOF. In 2020 is onder de *Benelux Steering Group* een *substeering group SOF* opgericht. Een van de initiatieven voor de verdere samenwerking is het opzetten van een Belgische-Nederlandse taakgroep voor NAVO.

In Luxemburg zal het beleidsdocument *Luxembourg Defence Guidelines for 2025 and Beyond* geactualiseerd worden. Daarin zullen de *Short Range Tactical Unmanned Aerial Systems* (SRTUAS) die Luxemburg samen met Nederland aanschaft, een belangrijke capaciteit zijn. Dit jaar heeft België aangegeven zich bij deze capaciteit te willen aansluiten en bij te dragen met één SRTUAS systeem. Verder is in Luxemburg onlangs parlementaire goedkeuring verleend aan een

budgetophoging voor de Luxemburgse *Earth Observation Satellite* capaciteit die de komende jaren opgezet zal worden.

Luxemburg is voor Nederland een belangrijke partner en medestander op het gebied van *climate & defence*. Beide landen onderkennen het belang en de urgentie van de invloed van klimaatverandering op de veiligheid van de landen in Europa. De nauwe samenwerking met België en Luxemburg verliep ook in 2020 voorspoedig. De drie landen vormen al lang een zeer hecht samenwerkingsverband. Op het gebied van defensie is de *BENELUX Steering Group* het voornaamste instrument voor de verkenning en opzet van verdere samenwerking.

Duitsland

De Duitse defensie-uitgaven zijn de afgelopen jaren aanzienlijk verhoogd. De uitgaven zijn gestegen van €34,75 miljard in 2014 tot (naar verwachting) €51,5 miljard in 2020. In 2020 komen de defensie-uitgaven neer op 1,57% van het BBP (mede vanwege de door COVID-19 veroorzaakte daling van het BBP) en daarvan wordt 16,83% besteed aan grote investeringen.

De verhoging van het defensiebudget is noodzakelijk om de geplande modernisering van de krijgsmacht voort te zetten, de *Trendwende der Bundeswehr*. Doel is meer personeel, meer en moderner materieel en voldoende financiële middelen, zoals aangekondigd in de Duitse defensienota van 2016, het *Weissbuch*. Daarnaast is sinds 2018 de prioriteit van Duitsland gewisseld van expeditieaire operaties naar de verdediging van het bondgenootschappelijke grondgebied, zoals opgenomen in het beleidsdocument *Konzeption der Bundeswehr*. Hierin wordt onder andere het accent op afschrikking, veerkracht, operationele inzetbaarheid en verdere modernisering van de *Bundeswehr* gelegd.

De basis voor de Duits-Nederlandse bilaterale samenwerking is opnieuw verankerd in de *Declaration of Intent* (DOI) van 2019. De DOI bevat als annex een *Roadmap* met een inventarisatie van zowel lopende als toekomstige samenwerkingsprojecten. De *Roadmap* is een levend document en wordt regelmatig aangepast.

Voorts zijn in 2020 diverse belangrijke stappen gezet binnen deze samenwerking. Voorbeelden zijn samenwerking bij het verwerven van middelen voor elektronische oorlogvoering, samenwerking op het gebied van anti-tank systemen, samenwerking bij de vervanging van de Luchtverdedigings- en Commando fregatten en gezamenlijke verwerving van rupsvoertuigen voor de Mariniers met Zweden, Duitsland en het VK. Daarnaast wordt steeds gewerkt aan manieren om de strategische materieelsamenwerking te verbeteren.

De Koninklijke Landmacht werkt zeer intensief samen met de Duitse landmacht. Dit is onder andere zichtbaar in vele gezamenlijke materieelprojecten. Met het oog op de toekomst heb ik mijn Duitse en Franse collega's gevraagd om als waarnemer toe te mogen treden tot het programma *Main Ground Combat System* (MGCS). Het MGCS is een Duits-Frans programma dat een high-tech Europees hoofdwapensysteem ontwikkelt voor op het land. Dit vormt ook de eerste stap in de uitvoering van de motie Stoffer (Kamerstuk 35 570 X nr. 53). Op het verzoek heb ik een positieve reactie ontvangen. De details en voorwaarden worden komend jaar verder uitgewerkt. Daarnaast zijn er nog vele andere projecten waarvan *Tactical Edge Networking* (TEN) zeker noemenswaardig is. Het

Nederlandse wapensysteemgebonden IT-programma FOXTROT richt zich op connectiviteit in het mobiele tactische domein, bijvoorbeeld het actueel inzicht hebben in elkaars positie op het slagveld. Duitsland heeft een gelijksoortig programma met de naam *Digitalisation-Land Based Operations* (D-LBO). Om interoperabiliteit te verhogen en kosten te verlagen, bundelen we onze krachten in het overkoepelende programma TEN om de noodzakelijke modernisering waar mogelijk samen met Duitsland te realiseren.

Het Duitse *Seebatallion* oefent regelmatig met het Korps Mariniers, wat eind 2019 tot een gemeenschappelijke humanitaire inzet op de Bahama's leidde.

Tussen de Luchtmachten wordt in vergelijking met de andere krijgsmachtdelen minder bilateraal samengewerkt. Dit komt vooral door het verschil in materieel en de sterkere oriëntatie van de Nederlandse Luchtmacht op de VS. Afhankelijk van materiële besluiten in Duitsland zoals de aankoop van een nieuwe zware transporthelikopter (mogelijk Chinook), kan dit veranderen. Wel is de samenwerking bij de helikoptervliegeropleiding versterkt.

Tot slot werken Duitsland en Nederland nauw samen bij missies, waaronder *Resolute Support Mission* (RSM) in Afghanistan, *Operation Inherent Resolve* (OIR) in Irak en de *Enhanced Forward Presence* (eFP) in Litouwen. NAVO- en nationale besluitvorming over de toekomst van RSM wordt in het eerste kwartaal van 2021 verwacht. Naar verwachting zal de focus Irak worden verlegd naar de *NATO Training Mission Iraq* (NMI). De deelname aan eFP in Litouwen zal naar verwachting voorlopig worden voortgezet. Duitsland en Nederland vormen samen met zeven andere landen (Oostenrijk, Kroatië, Tsjechië, Finland, Ierland, Letland en Zweden) de huidige EU *Battle Group*. Op verzoek van Duitsland is deze deelname verlengd tot uiterlijk 31 maart 2021. Duitsland en Nederland bereiden zich tot slot samen met Noorwegen voor op de *NATO Very High Readiness Joint Taskforce* (VJTF) in 2023.

Frankrijk

De Franse defensie-uitgaven zijn in 2020 gestegen met €1,7 miljard tot €37,5 miljard. Deze stijging zal voortgezet worden in 2021 met een begroting van €39,2 miljard. Volgens de NAVO zal Frankrijk dit jaar dus 2,11% van zijn BBP besteden aan defensie, tegen 1,83% vorig jaar. Deze stijging heeft meer te maken met een forse daling van het BBP dan met een stijging van het defensiebudget.

Een belangrijk deel van het defensiebudget wordt besteed aan investeringen voor de modernisering van de defensieorganisatie, namelijk €6,8 miljard. Deze investeringen zijn vooral gericht op materieel, namelijk in de vervanging van onderzeeboten en de aanschaf van nieuwe legervoertuigen en transportvoertuigen. Daarnaast investeert Frankrijk veel in innovatie (€5,5 miljard) en het ruimtedomein (€448 miljoen) met name om de satellietcapaciteit te vernieuwen. De Franse luchtmacht heeft zijn naam al gewijzigd in *Armee de l'Air et de l'Espace*.

De goede operationele samenwerking met Frankrijk is in 2020 voortgezet. Nederland heeft met het fregat Zr.Ms. De Ruyter vanaf januari 2020 vijf maanden militair deelgenomen aan de Frans geleide Europese missie EMASoH rond de Straat van Hormuz.

Frankrijk speelt een leidende internationale rol in de Sahel. Dit komt onder meer tot uiting in een grote regionale militaire presentie en een sturende diplomatieke rol. In 2020 bracht de Franse minister van Defensie een aantal maal de Internationale Coalitie voor de Sahel bij elkaar voor overleg. De Sahel is voor Nederland een prioritaire regio. Defensie nam deel aan de bijeenkomsten van de Coalitie voor de Sahel en zal in 2021 een bijdrage leveren met twee stafofficieren aan de door Frankrijk geleide multinationale Taakgroep, genaamd Takuba, in Mali. Daarnaast draagt Nederland op verzoek van Frankrijk vanaf begin 2021 voor initieel een jaar deel met twee militairen aan het *Partnership for Actions in West Afrika* (PAWA), een samenwerkingsverband onder leiding van Frankrijk en gevestigd in Dakar (Senegal) met als doel om de coördinatie tussen alle militaire operaties en initiatieven te verbeteren en om het inlichtingenbeeld te verbeteren.

In september en oktober 2020 vond de NAVO NRF-certificeringsoefening DYNAMIC MARINER 20 plaats voor de zuidkust van Frankrijk. Nederland nam deel aan deze oefening met een Amfibische *Task Group* (ATG) en een schip van de mijnendienst in het kader van de samenwerking tussen de Franse marine en de Admiraliteit Benelux.

Franse, Britse en Nederlandse strijdkrachten hebben gedurende de eerste golf van COVID-19 besmettingen hun nationale inspanningen in het Caribisch gebied gecoördineerd. Op het Franse eiland Martinique was daartoe een militair coördinatiepunt ingericht, waar Defensie onderdeel van uitmaakte. Het coördinatiepunt is sinds eind mei 2020 niet meer operationeel. Ook binnen het *European Intervention Initiative* is veel aandacht besteed aan de COVID-19 pandemie en zijn er bijeenkomsten georganiseerd om van gedachten te wisselen en informatie te delen.

Noorwegen

De Noorse regering blijft de strijdkrachten versterken en heeft een verhoging van het defensiebudget van ongeveer 3,5 miljard NOK (€0,5 miljard) tot 64,5 miljard NOK (€6,1 miljard) in 2021 voorgesteld. Dit is een reële stijging van 4,1% ten opzichte van de begroting van dit jaar en een reële stijging van 30% sinds 2013.

Noorwegen heeft in oktober 2020 het NAVO-doel bereikt om 2% van het BBP (mede vanwege de door COVID-19 veroorzaakte daling van het BBP) aan Defensie te besteden.

De Noorse regering heeft eind oktober 2020 een nieuw lange termijnplan voor Defensie aangeboden aan het parlement. Het plan omvat een budgetverhoging voor de komende acht jaar. In 2024 zullen de defensie-uitgaven stijgen tot 8,3 miljard NOK (€0,8 miljard) boven het budget voor 2020. Het plan zet in op een aantal speerpunten. Zo begint de verdediging van Noorwegen buiten de territoriale grenzen en is de Noorse deelname aan NAVO-operaties en *readiness forces* een integraal onderdeel van de Noorse defensie inspanning. Daarnaast speelt Noorwegen een belangrijke rol in de NAVO door te opereren in en toezicht te houden op het Noordpoolgebied en op die manier bij te dragen aan '*situational awareness*' van de NAVO. Daarnaast zijn aanwezigheid, trainingen en oefeningen van de bondgenoten in en nabij Noorwegen van fundamenteel belang. De hoofdfocus van de Noorse regering binnen dit plan is daarom om het reactievermogen en het voortzettingsvermogen van de Noorse krijgsmacht de komende jaren te vergroten.

In de Noorse internationale veiligheidsstrategie worden Nederland, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten wederom aangemerkt als strategische partners. Ook in 2020 is de nauwe samenwerking met Noorwegen voortgezet. De *Joint Arctic Training* (koudweertraining) van het Nederlandse Korps Mariniers vindt al sinds de jaren zeventig jaarlijks in Noord-Noorwegen plaats, waarbij sinds januari 2020 vanaf de locatie Skjold wordt getraind. Deze locatie heb ik samen met mijn Noorse collega op 21 januari officieel geopend. Nederlandse mariniers oefenen reeds jaren met de Amerikaanse en Britse mariniers in Noorwegen. Vanaf 2020 trainen de Amerikaanse, Britse en Nederlandse mariniers en de Noorse militairen in de omgeving van Bardufoss en worden plannen voor gezamenlijke trainingen gemaakt. Met het oog op het intensiveren van de samenwerking met de Nooren en een efficiënt gebruik van het Noorse terrein en de Noorse trainingsfaciliteiten, heeft het Korps Mariniers ook zijn jaarlijkse bergtraining in september en oktober 2020 succesvol in Noorwegen uitgevoerd. Zowel de *Joint Mountain Training* als de *Joint Arctic Training* zullen in de toekomst jaarlijks vanaf de kazerne te Skjold worden uitgevoerd. Samen met Duitsland bereiden Noorwegen en Nederland zich daarnaast voor op de NAVO VJTF in 2023.

Verenigd Koninkrijk

De *Strategic Defence and Security Review 2015* (SDSR15) is nog altijd de leidraad voor de ontwikkeling van de Britse krijgsmacht. In de SDSR15 staat dat het Verenigd Koninkrijk ten minste 2% van het BBP zal blijven besteden aan Defensie en in de komende tien jaar £178 miljard (ongeveer €198 miljard) zal investeren in materieel.

Op 19 november kondigde de Britse premier aan dat er in de komende 4 jaar £16,5 miljard (verhoging van 10%) in de Britse Defensie wordt gestoken. Dit bedrag komt boven het huidige defensiebudget van £41,5 miljard, tevens 2,1% van het BBP. De £16,5 miljard komt ook bovenop de reeds in 2019 beloofde verhoging van 0,5% per jaar. Het is de grootste investering in de Britse Defensie in de afgelopen 30 jaar. Het extra geld zal onder andere worden gestoken in een nieuw agentschap voor *Artificial Intelligence*, de oprichting van een *National Cyber Force* en een nieuw *Space Command* in Schotland, dat binnen twee jaar in staat moet zijn om een eerste raket te lanceren. Tevens zal er minstens £1,5 miljard (in totaal £5,8 miljard) geïnvesteerd worden in *Research & Development* en in het *Future Combat Air System* (waaronder autonome wapensystemen). De Britse scheepsbouw zal ook een flinke boost krijgen met de aanschaf van acht Type 26 en vijf type 31 fregatten en een nieuw adaptief fregat van het Type 32. De extra uitgaven voor Defensie zijn een eerste voorschot op de Britse *Integrated Review*, die begin 2021 gepubliceerd zal worden.

In 2019 is de uitvoering van start gegaan van het *Modernising Defence Program* (MDP) dat eind 2018 is gepubliceerd. Het MDP bouwt verder op de SDSR15 en investeert in het vergroten van de gereedheid van bestaande capaciteiten, het vernieuwen en innoveren van de krijgsmacht en een modernisering van de defensieorganisatie. De uitvoering van dit programma werd in 2020 voortgezet.

Begin 2020 is een nieuw defensieonderdeel opgericht, het *Strategic Command* (UK STRATCOM). Dit nieuwe onderdeel krijgt onder andere de zeggenschap over het *Standing Joint Forces Command Headquarters*, *Cyber*, *Special Forces* en *Information Integration*.

Ondanks het vertrek van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie, blijven het Verenigd Koninkrijk en Nederland op defensiegebied nauw samenwerken. Dit gebeurt onder andere in NAVO-verband, in kleinere multilaterale fora zoals de *Joint Expeditionary Force* (JEF) en op bilaterale basis. De JEF biedt een raamwerk voor snelle, multinationale inzet en is opgebouwd rond Britse eenheden, concepten en voorzieningen.

Informatie-uitwisseling en samenwerking wordt geborgd door de stationering van Nederlandse militairen bij diverse elementen van de Britse strijdkrachten en multinationale eenheden in het Verenigd Koninkrijk. In totaal gaat het om ongeveer 80 militairen, aangevuld met een tiental werkstudenten.

Verenigde Staten

De defensiebegroting van de Verenigde Staten, de *National Defense Authorization Act*, bedroeg \$738 miljard in het begrotingsjaar 2020, dat loopt van oktober 2019 t/m oktober 2020. Dit komt neer op 3,7% van het BBP. Voor het begrotingsjaar 2021 is de begroting waarschijnlijk nagenoeg gelijk. De VS hebben in 2020 wederom uitvoering gegeven aan de *National Defense Strategy* uit 2018. Daarin gaat aandacht uit naar China, Rusland, Iran, Noord-Korea en het bestrijden van terrorisme. In 2020 is de focus nog meer verschoven naar de machtsstrijd met China en is de relatie met Rusland verder verslechterd. De VS hebben het *Open Skies*-verdrag opgezegd en ook het *New Start*-verdrag staat onder druk. Een belangrijk bezwaar voor de VS is dat China niet is aangesloten bij deze verdragen over wapenbeheersing.

De goede defensiematerieelsamenwerking tussen de VS en Nederland is in 2020, ondanks de COVID-pandemie, bestendigd. Na de acht Nederlandse F-35's die eerder in Fort Worth (TX) van de band rolden, zijn er in 2019 twee en in 2020 vier F-35's afgeleverd vanuit Cameri (Italië), bestemd voor vliegbasis Leeuwarden. De vliegeropleidingen in de VS hebben in 2020 doorgang kunnen vinden, soms met wat vertraging. De opleidingen voor de F-35 vliegers op Luke Air Force Base (AZ) loopt goed. Verder zijn in 2020 alle veertien nieuwe Chinook helikopters door de fabrikant geleverd. De eerste drie AH-64D helikopters zijn naar de VS verscheept voor de herfabricage van de AH-64D-vloot. De levering van de onbemande MQ-9 Reaper met het oog op *full operational capability*, de upgrade van het Patriot-luchtverdedigingssysteem, de vervanging van torpedo's en de aanschaf van luchtverdedigingsraketten voor de Koninklijke Marine zijn grotendeels conform planning.

Het Raamverdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Verenigde Staten van Amerika op het gebied van defensieaangelegenheden dat in juli 2018 werd getekend, is (na ratificatie in het afgelopen jaar) op 1 november 2020 in werking getreden. Het Raamverdrag bevat standaardbepalingen op het gebied van onder meer aansprakelijkheid, uitwisseling en bescherming van informatie, bruikleen van materieel, logistieke ondersteuning en uitwisseling van personeel.

Tevens is het delen van inlichtingen tussen de beide landen verbeterd en wordt intensievere samenwerking gezocht op het terrein van ruimtevaart, nu de VS in december 2019 de *US Space Force* hebben opgericht. Nederland staat in de VS bekend om zijn hoogwaardige technologische ruimtevaartindustrie, met name op het gebied van kleine satellieten en lasercommunicatie. Ook op het gebied van *Artificial Intelligence* is de samenwerking versterkt. Dit jaar heeft Nederland een

liaison geplaatst op het *Joint Artificial Intelligence Center* van het Amerikaanse *Department of Defense*.

Voorts waarderen de VS de Nederlandse inspanningen in Europa op het gebied van militaire mobiliteit. Vanwege de significante aanwezigheid en verplaatsingen van Amerikaans militair materieel in Europa, hebben de VS baat bij de resultaten die op dit terrein worden geboekt. De VS en het Koninkrijk werken operationeel goed samen in het Caribisch gebied. In 2020 is samen met de Amerikaanse kustwacht de strijd tegen drugsmokkel in het Caribisch gebied voortgezet.

De VS en Nederland werken nauw samen bij missies, waaronder *Resolute Support* (RSM) in Afghanistan en *Operation Inherent Resolve* (OIR) van de anti-ISIS coalitie in Irak. De leidende rol van de VS is in hoge mate militair randvoorwaardelijk voor onze deelname aan deze missies. NAVO- en nationale besluitvorming over de toekomst van RSM wordt in het eerste kwartaal van 2021 verwacht. Naar verwachting zal de focus van de Coalitie-inzet in Irak verder verschuiven naar *Security Sector Reform* (SSR) en capaciteitsopbouw op institutioneel niveau. Deze fase gaat gepaard met een verminderde actieve deelname aan operaties, een reductie in troepenaantallen en een relatief grotere nadruk op *force protection* van de resterende eenheden van de Coalitie. De Kamer is op 20 november jl. voorts geïnformeerd (Kamerstuk 27925, nr. 755) dat Nederland in dit kader vanaf eind 2020 tot en met december 2021 gezamenlijk met de VS de *force protection* van Erbil International Airport zal verzorgen. De Nederlandse bijdrage zal bestaan uit een compagnie van circa 100 tot 150 personen. De exacte einddatum van deze inzet is afhankelijk van de ontwikkelingen in de bredere campagne van de anti-ISIS-coalitie. Het is op dit moment in ieder geval zeker dat deze inzet tot mei 2021 voortduurt. De Kamer is op 26 november geïnformeerd (Kamerstuk 27925, nr. 756) over het Amerikaanse besluit tot versnelde troepenreducties in Afghanistan en Irak, waarbij is aangegeven dat het kabinet graag had gezien dat hierover eerst nader overleg had plaatsgevonden met bondgenoten. Tot slot was er in 2020 veelvuldig contact tussen Nederland en de VS in het kader van de Nederlandse wapeninzetten in Hawija (2-3 juni 2015) en Mosul (20 september 2015), Irak. De Kamer is daarover middels meerdere Kamerbrieven geïnformeerd.

Europese Unie

In 2020 is in verschillende beleidsstukken¹ aangegeven dat Nederland gaat inzetten op een zelfredzamer Europa. De Nederlandse opstelling ten aanzien van de rol van de EU is in de afgelopen jaren geëvolueerd en ambitieuzer geworden. Het kabinet staat voor een én-én-benadering, waarbij zowel de EU als de NAVO worden versterkt.

In 2020 lag de focus voor de Europese defensiesamenwerking op implementatie en verdieping van de recent tot stand gekomen initiatieven: Permanent gestructureerde samenwerking (PESCO), het *European Defence Industrial Development Programme* (EDIDP) en het Europees Defensiefonds (EDF). Er is voorts verder gebouwd aan het raamwerk voor de toekomstige Europese Vredesfaciliteit. Daarnaast is in de zomer van 2020 het startschot gegeven voor de vorming van het Strategisch Kompas. Nederland draagt actief bij aan de

¹ Te weten de Defensievisie 2035, de kabinetsreactie op het AIV-briefadvies "Europese veiligheid: tijd voor nieuwe stappen" en de kabinetsreactie op de evaluatie van het Gemeenschappelijk Veiligheids- en Defensiebeleid (GVDB) in de periode 2016-2019 door de Directie Internationaal Onderzoek en Beleidsevaluatie van Ministerie van Buitenlandse Zaken.

discussies hierover. Dit sluit aan op de Nederlandse inzet op een versterking van de coherentie tussen de verschillende EU-initiatieven en de wens tot een operationalisering van het EU-ambitieniveau.

Strategisch Kompas

De Raad heeft in zijn conclusies inzake veiligheid en defensie van 16 juni 2020 het startschot gegeven voor de vormgeving van het Strategisch Kompas. Het doel van het Strategisch Kompas is om de drie algemeen geformuleerde prioriteiten van de EU *Global Strategy* van 2016² te vertalen naar concrete, gedeelde ambities en prioriteiten. Als eerste stap in dit proces heeft de *Single Intelligence Analysis Capacity* (SIAC) van de EU in november 2020 een gemeenschappelijke dreigingsanalyse gepresenteerd. De inlichtingendiensten van de EU-lidstaten, waaronder die van Nederland, hebben daartoe input geleverd. De dreigingsanalyse is een voltooid inlichtingenproduct van de SIAC en is daarmee geen onderwerp van onderhandelingen of aanpassingen door de Raad geweest. De dreigingsanalyse vormt een belangrijk hulpmiddel om op politiek niveau in het Strategisch Kompas tot de juiste prioriteiten te komen. Tijdens de VTC RBZ Defensie van 20 november 2020 heeft een eerste strategische bespreking plaatsgevonden over de richting van het Strategisch Kompas.

Permanent gestructureerde samenwerking (PESCO)

In 2020 is veel gebeurd op PESCO-terrein. In het najaar van 2020 is, tijdens het Duitse voorzitterschap van de EU, eindelijk een compromis bereikt ten aanzien van het Raadsbesluit over de deelname van derde landen aan PESCO-projecten. Daarnaast stond 2020 in het teken van het strategische herziening van PESCO. Met de strategische herziening werd bezien hoe PESCO sinds 2017 heeft gefunctioneerd en had als doel te bepalen hoe PESCO ook in de toekomst zo effectief mogelijk kan bijdragen aan de Europese defensiesamenwerking. Ook zijn de lidstaten verder gegaan met het werk in de 46 PESCO-projecten. Het Nationaal Implementatieplan van de PESCO-*commitments* wordt in maart 2021 afgerond. Uw Kamer wordt geregeld geïnformeerd over de voortgang inzake PESCO in de geannoteerde agenda's en verslagen van de Raad Buitenlandse Zaken Defensie.

Militaire mobiliteit

Nederland heeft in 2020 als *lead nation* van het PESCO-project Militaire Mobiliteit verder gestuurd op het bereiken van concrete voortgang door alle 25 PESCO-landen op de afspraken die door de Raad Buitenlandse Zaken van 25 juni 2018 en de Europese Raad van 28-29 juni 2018 zijn gemaakt. Nederland stuurt hierop door het delen van *best practices* van concrete voortgang bij de nationale implementatie van deze afspraken door de 25 lidstaten die aan het project deelnemen. Voorts zoekt Nederland waar mogelijk harmonisatie en synchronisatie met het EU *Action Plan on Military Mobility* en relevante NATO-initiatieven. De Nederlandse positie op dit dossier is onverminderd invloedrijk. Gelet op de COVID-19 pandemie heeft in 2020 slechts één vergadering van het PESCO-project plaatsgevonden.

Voorts is met het Raadsbesluit voor het Meerjarig Financieel Kader besloten 1,5 miljard euro te alloceren voor de infrastructurele kant van militaire mobiliteit. Samen met het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (I&W)

² Reageren op externe conflicten en crises, capaciteitsopbouw van partners en het beschermen van de EU en haar burgers.

en Arcadis is onderzocht welke infrastructurele knelpunten er in dit kader in Nederland zijn. Op basis hiervan zullen de ministeries van Defensie en I&W naar verwachting in 2021 gezamenlijk een projectvoorstel indienen voor potentiële financiering uit de Europese middelen.

European Defence Industrial Development Programme

In 2019 is het *European Defence Industrial Development Programme* (EDIDP) geïmplementeerd. Op basis van het door de lidstaten vastgestelde werkprogramma hebben Europese bedrijven, in verschillende internationale consortia, in september 2019 voorstellen ingediend voor negen verschillende projecten, variërend van *Future naval systems and related technologies* tot *Space Situational Awareness and early warning capabilities*. Met hulp van de Nederlandse overheid hebben verschillende Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen, in samenwerking met internationale partners, projectvoorstellen ingediend bij de Europese Commissie. Twee projectvoorstellen met betrokkenheid van Nederlandse bedrijven hebben daarbij een subsidie ontvangen. Voorts zijn er twee Nederlandse entiteiten als subcontractor betrokken bij succesvolle projectvoorstellen.

Medio maart 2020 heeft de Europese Commissie de tweede tranche projecten uitgezet op de Europese markt. Deze zogeheten EDIDP2020 oproep betreft 24 projecten waarvoor internationale consortia tot 1 december 2020 de gelegenheid hadden voorstellen in te dienen. De beoordeling van de voorstellen geschiedt op dezelfde wijze als voor de eerste tranche en de resultaten zullen naar verwachting in het tweede kwartaal 2021 bekendgemaakt worden.

Europees Defensiefonds

Na het Raadsbesluit over het Meerjarig Financieel Kader waarin is besloten €7,014 miljard euro te alloceren voor het Europees Defensiefonds (EDF), is gewerkt aan het overkoepelende werkprogramma voor het EDF. Hierin worden per 2021 de *Preparatory Action for Defence Research* (PADR) en het EDIDP samengevoegd, teneinde de overgang tussen onderzoek en ontwikkeling van capaciteiten te versimpelen. Zoals eerder gemeld, is Nederland tevreden over de uitkomst van de onderhandelingen over het EDF. De in 2019 gestarte Interdepartementale Coördinatiegroep Europese Defensie Samenwerking (ICG EDS), onder gezamenlijk voorzitterschap van de ministeries van Defensie en Economische Zaken en Klimaat, heeft onderwerpen voor de Nederlandse inzet ten behoeve van het EDF vastgesteld. Deze onderwerpen zijn in gesprekken door de Bijzonder Vertegenwoordiger ICG EDS (Generaal b.d. Middendorp) met de Europese Commissie toegelicht en zijn opgenomen in een non-paper van de Commissie ten behoeve van een meerjarig werkprogramma EDF voor de periode 2021–2027. De Europese Commissie zal voor het EDF, net als bij EDIDP, projecten in tranches op de markt uitzetten. Het werkprogramma voor de eerste tranche, EDF2021, wordt momenteel tussen de lidstaten afgestemd en zal naar verwachting begin 2021 tot een oproep voor voorstellen door internationale consortia leiden.

Op 30 september jl. werd in de Raad overeenstemming bereikt over het onderhandelingsmandaat van Raad inzake de EDF-verordening, op basis waarvan de onderhandelingen met het Europees Parlement moeten worden afgerond.

EU-NAVO samenwerking

In 2020 zijn verdere stappen gezet ter verbetering van EU-NAVO samenwerking. De COVID-19 pandemie heeft het belang hiervan benadrukt en zorgde ervoor dat beide organisaties onderling op praktische wijze vaker informatie uitwisselden. Nederland pleit in de samenwerking nog altijd voor tastbare resultaten en ziet de bestaande 74 samenwerkingsvoorstellen in dat kader graag nader geprioriteerd. Nederland legt daarbij de nadruk op militaire mobiliteit, capaciteitsopbouw in derde landen, oefeningen, cyber en hybride dreigingen. Van belang is dat de resultaten van de samenwerking voldoende zichtbaar en concreet zijn, dat maximaal wordt ingezet op de sterke punten van beide organisaties, en er synergie en coördinatie is waar mogelijk. In 2020 zijn hiertoe stappen gezet. Zo is de politieke dialoog geïntensiveerd tussen de organisaties, in zowel in formele en informele setting, en zijn briefings over en weer toegenomen. De Europese Commissie zet daarbij nadrukkelijker in op praktische samenwerking op de hiervoor genoemde concrete thema's. De Europese Unie heeft daarnaast in de eerste toewijzingen van het Europees Defensie Fonds ook derde landen meegenomen. De politieke tegenstellingen bemoeilijken echter ook verdere voortgang. Nederland ziet kansen op praktische verbeteringen onder meer inzake militaire mobiliteit. Middels kleinschalige initiatieven van individuele lidstaten kan worden gewerkt aan tastbare resultaten. Zowel de voorzitter van de Europese Commissie als de Hoge Vertegenwoordiger hebben meermaals aangegeven dat, gezien de geopolitieke veranderingen, nauwere samenwerking tussen de EU en de NAVO essentieel is. Dit is volledig in lijn met de Nederlandse inzet en het politieke belang dat Nederland hecht aan een goede relatie tussen beide organisaties. De veiligheidscontext vraagt nadrukkelijk om een bundeling van de krachten.

Meerjarig Financieel Kader (MFK)

Op 10 november 2020 jl. werd een voorlopig akkoord bereikt over het MFK voor de periode 2021-2027 in de triloog. Uw Kamer is via de gebruikelijk weg geïnformeerd over het bereikte resultaat (Kamerstuk 2020Z22028).

Noord-Atlantische Verdragsorganisatie

Het dreigingsbeeld wordt diverser, complexer en verontrustender. Een politiek en militair sterke NAVO is onze belangrijkste veiligheidsgarantie om de op ons afkomende uitdagingen het hoofd te bieden. Het bewaren van de eenheid en onderlinge solidariteit binnen het bondgenootschap is hiervoor van groot belang. Nederland en de andere Europese bondgenoten dragen hieraan bij door meer verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen veiligheid op het gebied van lastenverdeling, capaciteitsdoelstellingen en inzet.

Lastenverdeling

De NAVO *Defence Investment Pledge* (om de defensie-uitgaven naar 2% van het BBP in 2024 te laten groeien, met een investeringsquote van 20%) heeft, sinds deze door de bondgenoten werd vastgesteld tijdens de Wales-Top van 2014, aan urgentie gewonnen, zoals ook bevestigd door de staatshoofden en regeringsleiders op de NAVO-top in Brussel in 2018. Nederland erkent het belang van naleving van de Wales-afspraken over een eerlijke lastenverdeling. Met het regeerakkoord en het Nationaal Plan uit 2018 zijn de afgelopen jaren belangrijke stappen gezet. In de onlangs gepubliceerde Defensievisie 2035 wordt aangegeven wat er nodig is om de Defensieorganisatie zo goed mogelijk in te richten om de huidige en toekomstige dreigingen goed tegen te kunnen gaan. De Defensievisie beschrijft een nieuw profiel voor de defensieorganisatie. Volgende kabinetten zullen zich moeten buigen over volgende stappen en keuzes, over wat veiligheid

ons waard is en welke risico's we bereid zijn te lopen. De Defensievisie biedt hiervoor het benodigde houvast.

Zoals ik uw Kamer recent meldde rondom de update van het National Plan (Kamerstuk 28676 nr. 326) is de verwachting dat Nederland in 2020 een bbp-percentage van 1,48%³ haalt wat betreft de defensie-uitgaven, terwijl het gemiddelde van de Europese bondgenoten dit jaar naar schatting uitkomt op 1,81%. Uitgaand van de huidige begroting neemt het verschil tussen het Nederlandse percentage en het gemiddelde van de Europese bondgenoten verder toe. Bij ongewijzigd beleid zal dit verschil in de jaren na 2020 verder toenemen. De NAVO heeft haar zorgen geuit over de toekomstige ontwikkeling van het Nederlandse defensiebudget en wijst op het feit dat, bij ongewijzigd beleid, de Nederlandse defensie-uitgaven na 2022 als percentage van het BBP zullen dalen.

Capaciteitsdoelstellingen

In 2020 heeft de NAVO een analyse gemaakt van de staat van de Nederlandse krijgsmacht en de mate waarin Nederland invulling geeft aan de aan Nederland toegewezen capaciteitendoelstellingen (Kamerstuk 28676 nr. 347), als ook naar de daarvoor beschikbare financiële middelen. Binnen het NAVO Defensieplanningsproces (NDPP) verdelen de NAVO bondgenoten capaciteitendoelstellingen. De NAVO constateert dat Nederland stappen heeft gezet om tekortkomingen bij het invullen van de toegewezen capaciteitendoelstellingen te adresseren, dankzij de investeringen die dit kabinet tot nu heeft gedaan. Nederland voldoet echter nog niet aan de door het kabinet geaccepteerde capaciteitendoelstellingen.

De NAVO stelt vast dat Nederland geavanceerde, inzetbare en interoperabele eenheden inbrengt in het bondgenootschap. Een groot deel hiervan is van hoogwaardige kwaliteit. Tegelijkertijd is er echter nog steeds sprake van significante tekortkomingen, zowel kwalitatief als kwantitatief. Die tekortkomingen liggen vooral op het vlak van slagkracht en operationele (gevechts-)ondersteuning (*combat support* en *combat service support*, zoals een capabele "*Heavy Infantry Brigade*", "*Joint Intelligence Surveillance and Reconnaissance*" capaciteiten en "*Theatre Enabling capabilities*". De NAVO pleit daarom voor hogere en beter gebalanceerde investeringen.

Inzet Nederlandse krijgsmacht

Nederland leverde in 2020 bijdragen aan verschillende initiatieven die de NAVO ontplooit in het kader van de collectieve verdediging en afschrikking. Ons land leverde ongeveer 270 militairen voor de *enhanced Forward Presence* (eFP) in Litouwen. De vooruitgeschoven aanwezigheid in de Baltische Staten en Polen is een doorlopende bondgenootschappelijke activiteit die noodzakelijk blijft zolang Rusland volhardt in zijn huidige opstelling. Er zijn op dit ogenblik geen aanwijzingen die duiden op een veranderende Russische positie. Daarmee ligt het voor de hand dat de Nederlandse bijdrage aan de NAVO-aanwezigheid in Litouwen ook na 2021 nodig is. Een nieuw kabinet zal uw Kamer hierover te zijner tijd informeren.

Daarnaast leverde Nederland een bijdrage aan de *NATO Response Force* (NRF) en het *NATO Readiness Initiative* (NRI). Dit betrof in 2020 een viertal

³ De stijging ten opzichte van het afgelopen jaar houdt grotendeels verband met de verwachte krimp van de economie als gevolg van de COVID-19 crisis.

gevechtsvliegtuigen, een fregat en een onderzeeboot voor het snelst inzetbare deel van de NRF, de *Very high readiness Joint Task Force (VJTF)*. Ook stonden Nederlandse eenheden gereed voor het naastgelegen gereedheidsniveau van de NRF en het NRI. Dit betrof onder andere diverse maritieme capaciteiten inclusief helikoptercapaciteit en een *Land Battle Group*. Het Nederlandse *Special Operations Command* (NLD SOCOM) heeft in 2020 met Deense en Belgische tegenhangers intensief gewerkt aan certificering voor de gezamenlijke NRF *stand-by* in 2021 als *NATO Composite Special Operations Component Command*.

Nederland heeft de bijdrage aan de *Resolute Support* missie (RSM) in Afghanistan in 2020 gecontinueerd. Het betrof maximaal 140 militairen, bestaande uit onder meer stafofficieren, adviseurs (waaronder *Special Forces*), een *Force Protection*-detachement en medische ondersteuning. In 2020 heeft Nederland ook bijgedragen met enkele stafofficieren aan de *NATO Mission Iraq* (NMI). De Nederlandse militairen verrichtten hun werkzaamheden normaliter vanuit Bagdad, maar zijn in de eerste helft van 2020, vanwege de verslechterde veiligheidssituatie, in Koeweit gestationeerd geweest.

Nieuwe ontwikkelingen en uitdagingen

Het afgelopen jaar werd ook voor de NAVO gekenmerkt door de wereldwijde uitbraak van de COVID-19 pandemie. De NAVO en de krijgsmachten van de bondgenoten hebben de civiele autoriteiten ondersteund bij de bestrijding van de uitbraak. Tegelijkertijd is de eigen gereedheid en inzetbaarheid in stand gehouden, aangezien de pandemie een mogelijk versterkend effect heeft op de reeds genoemde instabiliteit en onrust rondom het NAVO-verdragsgebied. De COVID-19 crisis onderstreepte voor veel bondgenoten, waaronder Nederland, het belang van (civiele) weerbaarheid. Dit onderwerp krijgt nu al extra aandacht en dit zal in de toekomst naar verwachting nog toenemen.

De in toenemende mate assertieve houding van China op het wereldtoneel brengt uitdagingen met zich mee voor de NAVO, maar biedt tegelijkertijd ook kansen. Binnen het bondgenootschap wordt gesproken over wat dit betekent voor de veiligheid en het eventuele handelingsperspectief van de NAVO. Inzake Rusland blijft de NAVO inzetten op het handhaven van het tweesporenbeleid van druk en dialoog. De bondgenootschappelijke reactie op de Russische raketdreiging dient volgens Nederland gebalanceerd, proportioneel en defensief van aard te zijn, met ook aandacht voor politieke aspecten, inclusief wapenbeheersing.

In 2020 is in NAVO-verband ook gesproken over cyber en de ruimte. De bondgenoten hebben besloten tot de ontwikkeling van een nieuwe NAVO *Cyber Defence Policy*. *Cyber Defence* wordt beschouwd in samenwerking met de EU en de relevante industrie. Door de bondgenoten is, na het benoemen van Space als een operationeel domein in 2019, eveneens het besluit genomen om een *NATO Space Centre* op te zetten, gelet op het toenemende belang van de ruimte. Dit centrum zal een coördinerende rol spelen.

In het kader van de dreigingen en uitdagingen waarmee de NAVO wordt geconfronteerd, heeft het bondgenootschap ook het afgelopen jaar gesproken over versterking van de coherentie van de *Deterrence and Defence Posture* van de NAVO. Hiertoe is in 2020 het *concept for the Deterrence & Defence of the Euro-Atlantic Area* (DDA) ontwikkeld. De DDA helpt de bondgenoten om afschrikking en verdediging vorm te geven. Implementatie van het DDA ligt nu voor binnen het bondgenootschap. Binnen de NAVO wordt ook gewerkt aan het

NATO Warfighting Capstone Concept (NWCC), dat twee decennia vooruit kijkt en de benodigde capaciteiten en krijgsmachtontwikkeling beschouwt. Het NWCC zal mede de militaire input bepalen op de in 2023 vast te stellen *Political Guidance for Defence Planning*, stap 1 van de nieuwe vierjaarlijkse cyclus van het NAVO Defensieplanningsproces (NDPP). In de aanloop naar de bijeenkomsten van de NAVO-ministers van Defensie in 2021 zal ik uw Kamer op de hoogte houden van de voortgang inzake deze twee belangrijke concepten en hun implementatie.

Begin 2017 zijn de NAVO-ministers van Defensie tot de conclusie gekomen dat de bestaande *NATO Command Structure (NCS)* niet meer volledig geschikt was voor de huidige veiligheidssituatie in en om het bondgenootschappelijk verdragsgebied. Daarom is besloten tot een adaptatie van de NCS. Implementatie van deze *NCS Adaptation (NCS-A)* was gepland voor 2019-2021, maar heeft enige vertraging opgelopen en daarom is dit jaar besloten hier tot 2023 voor uit te trekken. NCS-A heeft twee gevolgen voor de individuele bondgenoten: ten eerste een hogere financiële bijdrage aan *Common Funding*, waaruit de gezamenlijke organisatiekosten worden gefinancierd, en ten tweede een grotere personele bijdrage aan de NCS. De opgehoogde *Common Funding* bijdrage is verwerkt in het bestaande Defensiebudget. De grotere personele bijdrage, voor Nederland betreft dit 78 functies, behoeft echter wel nadere financiële inspanningen. In 2020 is doorgerekend dat met het huidige hiervoor beschikbare budget er voor slechts ca. 60% van de extra functies daadwerkelijk financiële ruimte is. Hierdoor kan Nederland niet zijn proportionele bijdrage (*fair share*) als betrouwbaar partner leveren. Gerelateerd aan de NCS-A kan ik verder eenduidig stellen dat de aanpassing geen gevolgen heeft voor de vestiging in Nederland, of de status als NAVO hoofdkwartier, van het Joint Forces Command in Brunssum (JFC-B). Middels bovenstaande passage doe ik gestalte aan de toezeggingen (Kamerstuk 28 676, nr. 284 en nr. 279) uw Kamer te informeren over de financiële en personele consequenties van de NAVO commandostructuur aanpassing, respectievelijk over de gevolgen voor het JFC-B.

Overig

In september jl. heeft het Militair Comité van de NAVO de huidige Commandant der Strijdkrachten, luitenant admiraal Rob Bauer, gekozen tot nieuwe voorzitter van het Militair Comité. Luitenant admiraal Bauer zal de functie per juni 2021 voor drie jaar bekleden.

Verenigde Naties

Hervorming en modernisering VN-vredesmissies

Defensie blijft zich inzetten voor hervorming en modernisering van VN-vredesmissies. Leidend hierbij is het *Action for Peacekeeping* initiatief dat in maart 2018 door de Secretaris-Generaal van de VN werd gepresenteerd, waar Nederland zich met de ondertekening van de *Declaration of Shared Commitments* aan heeft gecommitteerd. Belangrijke onderwerpen voor Nederland zijn het verbeteren van de effectiviteit van VN-vredesmissies, het verbeteren van de veiligheid van *peacekeepers*, bescherming van de burgerbevolking en het verder implementeren van de *women, peace & security (WPS)* agenda. Defensie geeft hier invulling aan door het verzorgen van opleidingen en trainingen en het detacheren van experts naar het VN Hoofdkwartier.

Defensie heeft in 2020 als gevolg van de COVID-19 maatregelen geen internationale cursussen in het kader van de VN kunnen geven. Wel zijn Nederlandse militairen die op VN-missie gingen voorbereid middels de *UN Military*

Expert on Mission cursus. Daarnaast leverde Defensie met een instructeur een bijdrage aan de *UN WOMEN Female Military Officers Course*, die vrouwelijke militairen uit diverse landen voorbereidt op VN-uitzendingen. Ook is Defensie in samenwerking met het ministerie van Buitenlandse Zaken actief betrokken bij het Canadese Elsie initiatief dat als doel heeft om meer vrouwen in te zetten in vredesmissies.

Dit jaar hebben meerdere militairen vanuit hun expertise bijgedragen aan het werk op het VN Hoofdkwartier in New York, onder andere via detachering. Zij werkten hier onder meer aan de ontwikkeling van effectieve maatregelen tegen geïmproviseerde explosieven (counter-IED), het verbeteren van de medische keten en de professionalisering van *peacekeeping-intelligence*.

Daarnaast heeft Defensie dit jaar getracht zich in te zetten voor de professionalisering van de veiligheidssector in fragiele staten, door actieve deelname in het VS-geleide trainingsprogramma *Global Peace Operations Initiative*. Deze trainingen zijn door zorgen over de ontwikkelingen op het gebied van COVID-19 en veiligheidsoverwegingen voortijdig afgebroken.

Missies en operaties

In 2020 heeft Nederland bijgedragen aan de VN-missies UNDOF, UNTSO, UNIFIL en MINUSMA. De Nederlandse bijdrage aan UNDOF bestond in 2020 uit twee liaisonofficieren voor ondersteuning bij de uitvoering van het mandaat van de missie. Deze liaisonofficieren waren binnen de missie verantwoordelijk voor informatie-uitwisseling met de *Israeli Defence Forces (IDF)*, respectievelijk de *Senior Syrian Arab Delegate (SSAD)*. De Nederlandse bijdrage aan UNTSO bestond in 2020 uit 11 *United Nations Military Observers (UNMO)*, die verdeeld over de mandaatgebieden van de missie opereerden (Zuid-Libanon en Golan), en een Senior Stafofficier die werkzaam was als Chief Observer Group Lebanon in NAQOURA. In 2020 waren Nederlandse officieren ook weer aanwezig aan de Syrische kant van het operatiegebied op de Golan. Nederland draagt bij aan deze missie sinds 1956. In 2020 zijn UNTSO-waarnemers opnieuw ingezet in de grensgebieden tussen Israël en de buurlanden (Libanon, Golan/Syrië en Egypte). De Nederlandse bijdrage aan UNIFIL bestond in 2020 uit 1 militair: *Military Child Protection and Gender Advisor (MILGENADV)* binnen het UNIFIL HQ in NAQOURA, verantwoordelijk voor advisering omtrent de implementatie van VNVR 1325 betreffende vrouwen, vrede en veiligheid. De Nederlandse defensiebijdrage aan MINUSMA (Mali) in 2020 bestond uit drie stafofficieren op het missiehoofdkwartier, drie *Individual Police Officers (IPO)* van de Koninklijke Marechaussee en twee raketafweerspecialisten die op het verzoek van Duitsland de Duitse *Intelligence, Surveillance & Reconnaissance (ISR) Task Force* in Gao versterkten. Nederland draagt nog altijd bij aan MINUSMA om behaalde resultaten uit het verleden te bestendigen en de link met de overige Nederlandse inzet in Mali en de Sahel te waarborgen. Daarnaast is de Sahel een prioritaire regio.

Conferentie ter voorbereiding van de UN Peacekeeping Ministerial

Ter voorbereiding van de *UN Peacekeeping Ministerial* in 2021, organiseert het Koninkrijk samen met Pakistan een hoogambtelijke conferentie waarbij de nadruk ligt op het verbeteren van de veiligheid van *peacekeepers* en de rol van VN-missies bij het beschermen van de burgerbevolking. Het merendeel van de voorbereidingen voor deze conferentie zijn dit jaar uitgevoerd. De conferentie zal

voorafgaand aan de *UN Peacekeeping Ministerial* plaatvinden, de exacte datum is nog onder voorbehoud.

COVID-19

Op verzoek van de VN heeft Defensie een UN COVID-19 *awareness* trainingsmodule, bedoeld voor de basisopleiding van UN *peacekeepers*, omgezet in een app. Deze app zorgt ervoor dat *peacekeepers* altijd toegang hebben tot relevante informatie over dit onderwerp. De app bestaat uit meerdere modules, waarin onder andere aandacht wordt besteed aan COVID-19 symptomen, het testen van COVID-19 en het voorkomen van besmetting. Het is de bedoeling dat de app eind 2020 *live* gaat.

DE MINISTER VAN DEFENSIE

Drs. A.Th.B. Bijleveld-Schouten